

UNIVERSITY
of
GREENWICH

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Prekarnost in krčenje države blaginje

10. september 2015, Fakulteta za socialno delo, Topniška ulica 31,
1000 Ljubljana, predavalnica 4

Organizator posveta: Raziskovalna enota za delo in zaposlovanje (Univerza Greenwich) in
Fakulteta za socialno delo (Univerza v Ljubljani)

Opis

Porast brezposelnosti, poglobljanje revščine in socialne izključenosti in naraščanje števila revnih zaposlenih in prekarnih delavcev postaja vedno večji problem tako v Sloveniji kot v drugih državah, kar kaže na strukturne spremembe, povezane z globalnim širjenjem trgov, deregulacijo, fleksibilizacijo in transformacijo držav blaginje. Varčevanje, konkurenčnost, krčenje javnih sredstev, aktivacija, podjetništvo so novodobne skovanke, ki danes usmerjajo slovensko socialno in aktivno politiko zaposlovanja, in tako upravičujejo prelaganje odgovornosti, ne zgolj na lokalne institucije ter (ne)profitne organizacije rastoče 'socialne ekonomije', temveč tudi na uporabnike socialnih storitev. Posvet se bo zato osredotočil na učinke teh strukturnih sprememb in politik na prekarizacijo zaposlenih znotraj mreže javnih storitev in njihovih uporabnikov. Koncept posveta izhaja iz širšega razumevanja prekarnosti kot procesa strukturnih sprememb na globalni in lokalni ravni, ki je usmerjen v krčenje države blaginje, v prelaganje odgovornosti na posameznike in v njihovo izključevanje tako iz polja dela kot iz širših družbenih omrežij, ki sicer zagotavljajo materialno in socialno varnost. S primeri empiričnih raziskav iz Slovenije in tujine želimo s posvetom opozoriti na strukturne spremembe, ki vplivajo na krčenje države blaginje, marketizacijo socialnega varstva in prekarizacijo dela in življenja tistih znotraj in izven trga dela. Poleg empiričnih raziskav se bomo na posvetu v zadnjem delu osredotočili tudi na izzive, ki jih povzroča rastoča prekarizacija. S predstavniki gibanj in sindikatov se bomo pogovarjali o težavah, s katerimi se srečujejo pri naslavljanju problema prekarizacije in pri organiziranju razdrobljenega prekariata.

Program posveta

9.00 - 10.30 Uvodno predavanje z razpravo

Reforma trga dela skozi socialno reformo: kako naj se brezposelnih ne aktivira
Prof. Ian Greer (Univerza Cornell in Univerza Greenwich)

10.30 – 11.00 Odmor

11.00 – 12.30 Prekarnost v luči marketizacije socialnega varstva

Socialna aktivacija – njen namen in domet

Mag. Martina Trbanc (Inštitut za socialno varstvo)

Projektarizacija mreže socialnega varstva

Dr. Barbara Samaluk (Univerza Greenwich)

Podjetizacija socialnega varstva: bleščeča igra ničelne vsote

Mag. Romana Zidar (Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani)

12.30 – 13.15 Kosilo

13.15 – 14.45 Prekarizacija dela in življenja: krčenje delavskih in socialnih pravic

Mnogoteri (pravni) obrazi slovenske prekarnosti

Dr. Barbara Rajgelj (Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani)

Prekarizacija življenja učiteljev in učiteljic v osnovnem in srednjem šolstvu

Tjaša Podpečan (Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani)

Kriminalizacija revnih - pogojevanje dostopa do socialnih pravic

Dr. Vesna Leskošek (Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani)

14.45 -15.00 Odmor

15.00 – 16.30 Izzivi pri naslavljanju prekarnosti in organiziranju prekariata

Dr. Miroslav Stanojević (Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani) bo vodil pogovor s predstavniki sindikatov in gibanj:

- Marko Funkl (Gibanje za dostojno delo in socialno družbo)
- Zala Turšič (Mladi Plus - Zveza svobodnih sindikatov Slovenije)
- Tina Divjak (CNVOS - Center nevladnih organizacij Slovenije)
- Branimir Štrukelj (Sindikat vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije – Konfederacija sindikatov javnega sektorja)
- Goran Lukič (Zveza svobodnih sindikatov Slovenije)
- Perica Radonjič (Sindikat centrov za socialno delo: SINCE 07 – Pergam)

Povzetki prispevkov

Reforma trga dela skozi socialno reformo: kako naj se brezposelnih ne aktivira

Prof. Ian Greer (Univerza Cornell in Univerza Greenwich)

Veliko držav spreminja svoje socialne politike v smer vključevanja brezposelnih prejemnikov socialnih pomoči v zaposlitev. Tako imenovane aktivne politike zaposlovanja včasih imajo ta učinek na brezposelne. Obenem pa imajo tudi učinke na zaposlene ljudi, saj povečujejo disciplinarno moč strahu pred odpuščanjem in ustvarjajo nove oblike negotovih in slabo plačanih oblik dela. S tem predavanjem bom predstavil argumente, da lahko aktivna politika zaposlovanja prispeva k prekarnosti zaposlenih, obenem pa nima nobenih jasnih splošnih učinkov na udeležbo na trgu dela. Na podlagi izkušenj iz Velike Britanije, Nemčije in Danske bom obravnaval nekatere vztrajne administrativne polome, ki omogočajo pojasnjevanje vzrokov. V teh državah privatizacija in marketizacija storitev nista pripeljali do obljubljenih rezultatov izboljšanja učinkovitosti in zmanjšanja stroškov. Prav tako sta ustvarili nove dileme za oblikovalce politik, kateri se soočajo z možnostjo povečevanja transakcijskih stroškov, slabšanjem kvalitete storitev, učinkom upravljalvskega 'pobiranja smetane in parkiranja', omejevanjem izbire uporabnikom in uničevanjem kapacitet ponudnikov storitev. V zaključku bom podal kratek pregled 'najslabših praks' ugotovljenih v drugih državah, ki združujejo več teh problemov hkrati. Oblikovalci politik naj se jih skušajo izogniti, ko oblikujejo nove aktivne politike zaposlovanja.

Socialna aktivacija – njen namen in domet

Mag. Martina Trbanc (Inštitut za socialno varstvo)

Razumevanje aktivacije (tako zaposlitvene kot socialne) v nacionalnih dokumentih, pa tudi v policy praksi različnih evropskih držav in policy diskurzu na nivoju EU, je ves čas dvojno. Na eni strani je jasno razviden namen zmanjšati število (dolgotrajnih) prejemnikov socialnih transferjev, predvsem preko postavljanja ostrejših pogojev za prejemanje transferjev oz. s pogojevanjem prejemanja transferjev s socialno in delovno aktivacijo in s postavljanjem 'novega' razmerja med pravicami in dolžnostmi brezposelnih oseb, kar dejansko pomeni popoln prenos tveganj na posameznika. Kontekst tega je v družboslovni literaturi dobro opisan premik od koncepta 'welfare' (blaginja oz. socialni transferi brez pogojevanja) k workfare (blaginja preko dela). Na

drugi strani je razumevanje aktivacije povezano tudi s preprečevanjem socialne izključenosti oz. omogočanjem vključevanja marginaliziranim posameznikom in skupinam (migranti, mladi osipniki, različne ranljive skupine). V tem kontekstu je glavni namen socialne aktivacije preprečiti socialno izključenost in omogočiti marginaliziranim posameznikom sodelovanje v družbi, njihovo opolnomočenje, osebni razvoj in razvoj spretnosti, ki jih potrebujejo za vsakodnevno sodelovanje v družbi. Tako lahko govorimo o dveh dimenzijah aktivacije: pogojevalni in podporni, z drugimi besedami o dimenziji postavljanja zahtev in dimenziji opolnomočanja. Sicer so poudarki pristopov k aktivaciji med državami različni in variirajo od poudarka na regulaciji minimalnega dohodka in njegove višine – nižji minimalni dohodek oz. socialna pomoč naj bi pomenil večjo spodbudo za iskanje dela (značilno za bolj liberalne pristope), do določanja 'ustreznega' razmerja med pravicami in obveznostmi (značilno za paternalistični pristop držav kontinentalne Evrope); ter do poudarka na zagotavljanju resursov in opolnomočenja (programi usposabljanja, graditev zmožnosti in kompetenc) posameznikom, da se lahko socialno in zaposlitveno integrirajo (značilno za skandinavske aktivacijske pristope). Ne glede na poudarek pa je ključna težava vseh aktivacijskih pristopov njihova predpostavka, da je možno v strukturno spremenjenih razmerah v sferi dela še vedno ohranjati močno navezavo socialne politike in zaposlitev, da je torej možno ohraniti vse osnovne predpostavke in ureditve socialne države, kakršna je bila zastavljena po II. svetovni vojni. Tudi v Sloveniji se pojem socialne aktivacije v zadnjih letih pojavlja v vseh nacionalnih strateških dokumentih, vključno z Operativnim programom za črpanje evropskih sredstev v novi finančni perspektivi, vendar ostaja nejasno tako razumevanje socialne aktivacije kot namen in domet načrtovanih programov socialne aktivacije, kar bo podrobneje predstavljeno v prispevku na posvetu.

Projektarizacija mreže socialnega varstva

Dr. Barbara Samaluk (Univerza Greenwich)

Prispevek obravnava pojavnost prekarnosti znotraj mreže socialnega varstva v kontekstu varčevalnih ukrepov in vpetosti Slovenije v politike EU. Slovenska socialna in aktivna politika zaposlovanja postajata vedno bolj podvrženi varčevalnim ukrepom in vpeti v EU politike in finančne vzvode, zato je pomembno, da razpravljamo, kakšne učinke ima to na socialno varstvo, delavce znotraj mreže socialnega varstva in njihove uporabnike. Prispevek izhaja iz analize (trans)nacionalnih dokumentov, poročil in

dogovorov, terenskih beležk in poglobljenih intervjujev z delavci znotraj organizacij tretjega sektorja, ključnimi deležniki znotraj državnih in EU institucij, sindikati in aktivisti. Ugotovitve kažejo, da postaja zagotavljanje socialnega varstva vedno bolj podvrženo varčevalnim ukrepom in odvisno od EU strukturnih skladov, ki so pogojevani z implementacijo oddaljenih socialnih in aktivnih politik zaposlovanja in vedno bolj prelagajo odgovornost na lokalne institucije, (ne)profitne organizacije rastoče 'socialne ekonomije', ter uporabnike socialnih storitev. Te politike naj bi spodbujale vključenost različnih ranljivih skupin na trga dela, vendar ugotovitve kažejo, da znotraj javnega sektorja ustvarjajo delavce, katerih zaposlitve so odvisne od projektnega financiranja (t.i. projektariat (Baker2014)), povečujejo ranljivost in medsebojno tekmovalnost projektariata znotraj tretjega sektorja in vedno bolj spreminjajo uporabnike v nevidne prekarne delavce, katerih delo je vezano na ohranjanje socialnih pravic. S projektarizacijo mreže socialnega varstva se tako ustvarja paradokсна situacija, kjer tisti, ki naj bi opolnomočali ranljive skupine in jim pomagali dosežati socialno in delovno re-integracijo, sami postajajo ranljivi prekarni delavci in tudi vedno bolj pogosti uporabniki različnih programov aktivne politike zaposlovanja. S tem se dejanske možnosti za trajno re-integracijo različnih skupin na trg dela bolj zmanjšujejo kot povečujejo, nižja se socialna varnost in kakovost socialnih storitev in odpirajo nove možnosti za zlorabe.

Podjetizacija socialnega varstva: bleščeča igra ničelne vsote

Mag. Romana Zidar (Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani)

Socialno varstvo je izpostavljeno paradoksom, katere mora vedno znova nekako obvladovati. Eden takšnih je vrzel med retoriko organizacij in njihovim delovanjem. Na eni strani sektor močno zaznamuje jezik socialnega dela, zavezan principom človekovih pravic in socialne pravičnosti (glej Globalna definicija socialnega dela, IFSW, IASSW 2014). Na drugi pa nujnost preživetja, ki terja prilagajanje pričakovanjem in zahtevam financerjev ter skrb za konkurenčnost. V predstavitvi bom razpravljala o diskurzu prenašanja javnih storitev na zasebne izvajalce, ki so projektno financirani. Na podlagi analize sekundarnih podatkov o kadrovske strukturi centrov za socialno delo (N=62) in izvajalcev programov socialnega varstva (N=141), obsega financiranja namenjenega posameznim vsebinam ter odsotnost financiranja določenih vsebin, bom nakazala premik k temu kar poimenujem filantroetizem. Gre za svojevrstno različico filantropkapitalizma (Bishop, Green 2008), v katerem država in njene institucije nastopajo

kot korporacije, ki spodbujajo tekmovalnost med organizacijami socialnega varstva ter komodifikacijo uporabnikov storitev in programov socialnega varstva.

Mnogoteri (pravni) obrazi slovenske prekarnosti

Dr. Barbara Rajgelj (Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani)

Slovenska pravna ureditev poleg pogodbe o zaposlitvi za nedoločen čas kot klasične in sistemsko najbolj zaželeno oblike opravljanja dela, ureja več kot deset atipičnih delovno- in civilnopravnih oblik opravljanja dela. A nacionalna zakonodaja je zgolj tir, po katerem drvi vlak prekarizacije slovenskega trga dela; njegov motor so zahteve odprtega globalnega trga. Ta tudi slovenske gospodarske subjekte sili v neomejeno tekmo proti stroškovnemu dnu, atomizira slovensko gospodarstvo, ki po razpadu velikih gospodarskih sistemov vedno bolj razdrobljeno in nezmožno slediti konkurenčnim pritiskom ter posledično zagotavljati osnovne pravice delavcev. Po drugi strani so v podoben položaj kot podjetja porinjene tudi nacionalne države, kar se na eni strani kaže kot nezmožnost biti vzoren delodajalec zaposlenim v javnem sektorju, po drugi pa je suverenost pri oblikovanju ekonomskih in socialnih politik zlasti manjših in ekonomsko šibkejših držav bistveno omejena. Zaradi ujetosti v dolgotrajno krizno stanje države ne iščejo inovativnih rešitev za zagotavljanje dostojnih in varnih delovnih in življenjskih razmer prebivalcev, ampak – čedalje manj uspešno – vztrajajo na politikah in dosežkih delavskih bojev 19. in 20. stoletja. V prispevku bodo predstavljene fleksibilne oblike, v katerih se po slovenskem pravu lahko opravlja delo. Brez dvoma v praksi večje breme negotovosti in posledično izključenosti od socialnih pravic in možnosti nosijo osebe, ki opravljajo delo na podlagi atipičnih delovno- ali civilnopravnih pogodb (npr. pogodba o zaposlitvi za določen čas, pogodba o zaposlitvi za krajši delovni čas, agencijsko delo, samostojni podjetnik, osebno dopolnilno delo, avtorska pogodba, podjemna pogodba, začasno in občasno delo študentov in dijakov). A pravna oblika dela ni tista, ki bi izključno definirala prekarni položaj osebe. Na eksistenčno varnost in vsestransko socialno vključenost posameznikov in posameznic vpliva tudi obseg sistema socialne varnosti, vrsta dela, obseg avtonomije pri delu, karijerne perspektive, višina plačila za delo itd. Zato je zgolj z manjšimi premiki v smeri izenačitve socialnih in delovnih pravic težko pričakovati bistvene spremembe v smeri zmanjšanja prekarizacije na slovenskem trgu dela.

Prekarizacija življenja učiteljev in učiteljic v osnovnem in srednjem šolstvu

Tjaša Podpečan (Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani)

Prispevek je del doktorske raziskave in se osredotoča na problematiko prekarizacije življenja učiteljev in učiteljic v osnovnem in srednjem šolstvu v Sloveniji. S pomočjo kvalitativnih intervjujev z učiteljicami in učitelji raziskava ugotavlja, kaj se dogaja s prekarnostjo znotraj učiteljskega poklica in kakšne posledice ima le-ta za vsakdanje življenje učiteljic in učiteljev. Zaradi vse večje fleksibilizacije zaposlovanja in trga delovne sile se povečuje število prekarnih oz. tveganih zaposlitev, kar povzroča nove oblike revščine oz. pojav revnih zaposlenih. Pojavljajoči fleksibilnosti ne sledijo ustrezna socialna varnost in socialne pravice, kar povzroča negotovost v vsakdanjem življenju ljudi. Na vse večjo negotovost in strah med zaposlenimi v šolstvu pa vplivajo tudi varčevalni ukrepi ter nenehne grožnje vladnih predstavnikov s spremembami standardov in normativov v šolstvu. Raziskava upošteva širši koncept prekarnosti/prekarizacije kot procesa strukturnih sprememb na globalni in lokalni ravni, ki je usmerjen v krčenje države blaginje, v prelaganje odgovornosti na posameznice in posameznike in v njihovo izključevanje tako iz polja dela kot iz širših družbenih omrežij, ki sicer zagotavljajo materialno in socialno varnost. Rezultati raziskave so pokazali, da so prekarne zaposlitvene oblike dejavnik negotovosti v vsakdanjem življenju zaposlenih. Učiteljice in učitelji s pogodbami za določen čas so poročali o negativnih vidikih, ki jih ima njihova pogodba o zaposlitvi na njihovo vsakdanje življenje: na zdravje, materialno varnost, stanovanjski standard, družinsko življenje, na načrtovanje prihodnosti itn... V okviru raziskave je bilo ugotovljeno, da prekarne zaposlitvene oblike vplivajo na preobrazbo vsakdanjega življenja posameznikov in posameznic, zato je pomembno, da ne govorimo le o prekarnem delu, temveč o prekarizaciji življenja.

Kriminalizacija revnih - pogojevanje dostopa do socialnih pravic

Dr. Vesna Leskošek (Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani)

Prepričanje, da si mora svojo socialno varnost in socialno varnost svoje družine delavec, delavka zagotavljati sama, je imperativ večine evropske socialne zakonodaje. Pogojevanje dostopa do pravic temelji v sedanjem času na predpostavkah, ko sta: da ljudje pravice zlorablajo in od njih postajajo odvisni, kar je predvsem posledica povojnega modela socialne države v Evropi. Strategije preprečevanje teh vedenj

(utemeljenih na posplošenih domnevah, saj kakšnih posebnih znanstvenih dokazov za to ni) je v tesni vezanosti pravic na delo oz. na zaposlitev. Čeprav so bile pravice tudi v klasičnih socialnih državah v veliki meri vezane na zaposlitev, je bila pomembna tudi varnost v času brezposelnosti oz. v položajih, ko zaposlitev sploh ni bila mogoča. Da bi utrdili povezavo med dajatvami in zaposlenostjo, je potrebno eno pogojevati z drugim, kar postaja osnovna značilnost socialnih politik v EU in tudi izven. Število pogojev za dostop do pravic se zato venomer širi in predstavlja predvsem oviro pri dostopu. Poleg ovir se uporabniki srečujejo še z vedenjskim inženiringom, ki sloni na vrsti posplošenih predpostavk o revnih in brezposelnih. Ravno povezava pogojevanja in vedenjske regulacije je v sedanjem času predmet intenzivnih raziskovanj v državah, kjer so nastale spremembe. Rezultati kažejo, da nove politike sicer služijo zahtevam po zmanjševanju sredstev za denarne dajatve, vendar povzročajo večjo revščino in brezdomnost ter sprožajo vrsto etičnih dilem.

Prekarno delo v obdobju ponudbene ekonomije: ali ga je mogoče zajeziti z institucijami ekonomije povpraševanja? (Izhodišče za razpravo)

Dr. Miroslav Stanojević (Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani)

Standardno zaposlitveno razmerje (SZR) sestoji iz kontinuirane zaposlitve za poln delovni čas. Delavec vpet v to razmerje ima enega delodajalca, dela v prostorih tega delodajalca in pod njegovim neposrednim nadzorom, ter ima dostop do različnih ugodnosti in pravic (glej: Vosko, 2010: 1). Njegovo nasprotje je ne-standardno (ali atipično) zaposlovanje. To zajema:

- zaposlovanje, ki je začasno (zaposlovanje za določen čas)
- za skrajšan delovni čas,
- začasno agencijsko delo
- odvisno samo-zaposlovanje.

Prekarno delo lahko opredelimo kot vsako obliko atipične zaposlitve, znotraj katere denarno nadomestilo za opravljeno delo ne zadostuje za dostojno življenje. Tovrstni slab materialni položaj se pri prekarnih delavcih kombinira s socialno izključenostjo ter z izključenostjo iz pravic in ugodnosti, ki jih imajo standardno zaposleni (npr. pravica do različnih dodatkov, do plačanega nadurnega dela in pd.). Pojem prekarnega dela se

(močno) prekriva s pojmom atipičnega zaposlovanja. Pri razmejitvah konceptov prekarne, atipičnega in standardnega zaposlovanja je to prekrivanje potrebno upoštevati. Prvič, koncept atipičnega zaposlovanja je širši od prekarne zaposlovanja, saj npr. določene kategorije poklicev in profesij, ki so vpete v atipične zaposlitvene aranžmaje, lahko imajo privilegirano pozicijo na trgu dela in temu primerne prihodke in status na osnovi katerih jih ni možno uvrstiti med prekarne delavce; isto velja tudi za delavke (in delavce), ki zavestno izbirajo delo za skrajšan delovni čas ker jim ta oblika dela bolj ustreza. Drugič, nekateri delavci, ki so sicer vpeti v standardna zaposlitvena razmerja so lahko prekarji: slabo so plačani ter izključeni iz določenih pravic in ugodnosti, ki jih imajo njihovi bolj plačani sodelavci.

1 Problem: Splošni, skupni rezultat prilagajanja evropske politike zaposlovanja (in znotraj te nacionalnih in podjetniških režimov zaposlovanja) pritiskom neo-liberalne globalizacije ('financijalizacije') je sistematično spreminjanje sestave delovne sile, praviloma v smeri vse večjega deleža zaposlenih na nestandardnih pogodbah - začasno delo, delo za skrajšan delovni čas, navidezno samozaposlovanje (Gallie, 2009: 12). Evropska politika zaposlovanja je v obdobju predsedovanja Delorsa (1985-1994) še zmeraj v glavnem izhajala iz klasične keynesianske ekonomije (upravljanja) povpraševanja, proti koncu tega obdobja, v Beli knjigi iz leta 1994 (takoj po sklenitvi Maastrichtske pogodbe) pa že uvaja ponudbeno stran 'razvoja človeških virov', ki naj bi bila bolj v skladu z zahtevami po rasti produktivnosti in konkurenčnosti (Winterton in Haworth, 2013); ponudbeno stran kombinira s konceptom / idejo 'varne prožnosti' – novo formulo evropske zmage v svetovnem konkurenčnem boju. Proti koncu 90. let je med oblikovalci evropskih politik že prevladal konsenz o koristnosti / nujnosti spodbujanja ponudbene strani politik zaposlovanja. Temeljne značilnosti te politike zaposlovanja so bile izoblikovane že sredi 80. let v Veliki Britaniji, kjer se je, v kontekstu revolucionarnega premika s keynesianske države blaginje (welfare state) na 'workfare state', uveljavila velika restrukturacija trga dela, ki je (naj bi) bila v funkciji povečevanja konkurenčne prednosti britanskih podjetij in nacionalnega gospodarstva. Temeljna implikacija te nove ponudbene politike na trgu dela, oz. zavračanja (politike upravljanja) povpraševanja, je prenašanje odgovornosti in stroškov brezposelnosti (nezaposljivosti) na brezposelne. V evropskih politikah zaposlovanja, ki so se uveljavljale od druge polovice 90. let, je bil problem brezposelnosti preveden v problem (primerjalno; v primerjavi z ZDA in Japonsko) nizke stopnje zaposlenosti, saj naj bi povečevanje stopnje zaposlenosti (in

deležev revnih zaposlenih) povečalo konkurenčnost Evrope in ohranjanje njenih visokih (blaginjskih) standardov. "From the Luxemburg Process introduced in November 1997, through the Lisbon objectives agreed in 2000 to the Europe 2020 strategy adopted in 2010, the principal approach to raising the employment rate has been via supply-side employability initiatives even if the term employability was withdrawn from the policy vocabulary, perhaps, in response to crisis, in favor of broader (and benign) terms such as 'flexicurity' " (Winterton in Haworth, 2013: 174). Skratka: evropeizacija se v 90. letih dokončno uveljavlja kot ena od različic neoliberalne globalizacije. V polju zaposlovanja in zaposlitvenih razmerij se, temu primerno, sproži val prekarizacije – 'proizvajanje' revnih zaposlenih.

2 'Terapija': Politike omejevanja prekarnege dela, ki se oblikujejo na ravni EU – npr. znotraj Evropske komisije, pri Direktoratu za zaposlovanje, socialna vprašanja in vključenost, ali pri sindikatih na evropskem in nacionalnih nivojih ter pri nekaterih levo-sredinsko naravnanih vladah, so v osnovi defenzivne. Implicitni, v nekaterih primerih celo eksplicitni **strateški cilj teh politik je prevajanje položaja prekarnege delavcev v standardno zaposlitveno razmerje**. Ključna 'sredstva', teh tako strateško naravnanih politik so osrednje institucije kolektivnih delovnih razmerij – delavske interesne organizacije - sindikati, nad-podjetniška kolektivna pogajanja ter socialno sporazumevanje na makro-ravni (neo-korporativizem).

3 Zaplet: 'terapija' je prekratka - ne zadostuje za rešitev (novega velikega) problema. Težava je, da so se institucije kolektivnih delovnih razmerij oblikovale v kontekstu ekonomije povpraševanja (nekateri avtorji govorijo o obdobju režima fordistične akumulacije).

3.1 Ekonomija povpraševanja. V tem kontekstu so imela kolektivna delovna razmerja osrednjo vlogo. Ključne značilnosti celotnega tedanjega režima zaposlovanja so bile:

- visoka varnost zaposlitve,
- delež začasnih / prekarnege del nizek,
- delež dela v dohodku se je ujema z rastjo produktivnosti,
- relativna enakost plač se je zagotavljala s pomočjo,

. močnih sindikatov

In/ali

. nad-podjetniških kolektivnih pogajanj (Avdagic & Baccaro, 2014: 709).

Država je bila ključna (so)ustvarjalka tega režima:

- spodbujala je polno zaposlenost (in s tem domače agregatno povpraševanje kot ključni dejavnik rasti);
- podpirala je ohranjanje in razvoj kolektivnih delovnih razmerij (sindikato in kolektivnih pogajanj)
- ščitila je individualne delovne pravice delavcev kot šibkejše strani znotraj razmerja delo / kapital (Glej Crouch: 2014)

V tem režimu so institucije kolektivnih delovnih razmerij – sindikati in nad-podjetniška kolektivna pogajanja, zagotavljale prevajanje rasti produktivnosti v rast plač ter na ta način rast (domačega) povpraševanja po množičnem potrošnem blagu.

3.2 Ponudbena ekonomija. Pravkar orisanega konteksta ni več in/ali je že bistveno spremenjen, saj ga je (manj ali več) nadomestila ponudbena ekonomija (zaton režima fodistične akumulacije ter vzpon 'finacializacije' ter tej komplementarne neo-liberalne globalizacije).

V tem novem kontekstu kolektivna delovna razmerja izgubljajo centralno vlogo:

- visoka varnost zaposlitve tendenčno izginja, saj je dojeta kot ključna značilnost togosti trga dela, zahteva po demontaži te zaščite pa je, kot sem zgoraj že omenil, uradna politika EU (in OECD) od približno sredine 90. let (Crouch, 2014; Winterton in Haworth,2013: 174);
- delež začasnih / prekarnih del dramatično narašča v vseh državah članicah OECD;
- delež dela v dohodku upada (rast plač sistematično zaostaja za rastjo produktivnosti);
- neenakost plač se stopnjuje, saj moč sindikatov povsod sistematično upada, centralizirana kolektivna pogajanja pa sistematično erodirajo.

Država je ključna (so)ustvarjalka tega novega režima:

- prioriteta njenih politik ni več polna zaposlenost, temveč stabilnost cen;
- kolektivna delovna razmerja (sindikate in kolektivna pogajanja) spodnaša;
- individualne delovne pravice delavcev sistematično povezuje s tržnimi spodbudami (oz. z razdelanim sistemom pogojevanja) (glej: Crouch: 2014).

Znotraj režima, ki nadomešča institucije kolektivnih delovnih razmerij, plačni kompromis nima več osrednjega mesta (Avdagic in Baccaro, 2014: 717). **Prej kot nexus plače-delo, so sedaj v središču režima finance.** 'Mašina' rasti (the engine of growth) je še zmeraj delno povezana z domačo porabo, ta pa se vse bolj pogosto (in sistematično) kombinira s trgi

kapitala in **širitvijo kreditov** (ibid., 717). Stanje na finančnih trgih vse bolj vpliva na porabo/varčevanje. U jedru novega režima je varčevanje in strukturno reformiranje, ki omejuje porabo utemeljeno na rasti plač in ustvarja prostor za financializacijo – spodbujanje kreditiranja in zadolževanja. Ta režim implicira poglobljanje dolžniške krize in po definiciji spodnaša sindikate in nad-podjetniška kolektivna pogajanja. Tudi odgovor na najnovejšo krizo je bil: 'austerity + structural reforms'. Temu neizogibno sledita nadaljnji upad sindikatov in kolektivnih pogajanj (Avdagic&Baccaro, 2014: 719).

SKLEP?

Viri:

Avdagic, S. and Baccaro, L. (2014) The Future of Employment Relations in Advanced Capitalism, Inexorable Decline?, v: The Oxford Handbook of Employment Relations, eds. A. Wilkinson, G, Wood, and R. Deeg. Oxford: Oxford University Press, pp. 701.725

Crouch, C. (2014) Crouch, C. (2014) The neo-liberal turn and the implications for labour, v: The Oxford Handbook of Employment Relations, eds. A. Wilkinson, G, Wood, and R. Deeg. Oxford: Oxford University Press, str. 589-616

Gallie, D. (2009): Employment Regimes and the Quality of Work, Oxford: Oxford University Press

Vosko , L. (2010) Managing the Margins, Oxford: Oxford University Press

Winterton, J. in Haworth (2013): 'Employability', v: The Transformation of Employment Relations in Europe, ur. J. Arrowsmith in V. Pulignano. London: Routledge, str. 166-183